

מלאכת קושר במלאכת הרופא

צמידי זיהוי; קשירת תפרים; שימוש בחוט נמס; קשירת תחבושת

בשבועות האחרונים ביררנו יסודות הלכתיים הקשורים למלאכת קושר. בשבוע שעבר בחננו כמה היבטים מעשיים הקשורים למלאכה זו במסגרת עבודת הרופא. השבוע נמשיך בכך.

א. שימוש בצמיד זיהוי

במאמרנו מן השבוע שעבר פתחנו בבירור דינו של שימוש באזיקון והעלינו כמה צדדים בדין זה. מסקנתנו הייתה שבאזיקון העומד לזמן קצר אפשר להשתמש לכתחילה, אבל לזמן בינוני יש בזה איסור דרבנן שאפשר להשתמש לצורך חולה, ולזמן ארוך יש לחוש שיש בו איסור תורה.

קעת נעסוק בקצרה בדינו של צמיד זיהוי שהשימוש בו בבתי החולים נפוץ ביותר, הן למאושפזים והן לאורחים במחלקות מסוימות. מצד אחד, צמיד זיהוי דומה לאזיקון מאחר שיש כאן קשר שאי אפשר לפתוח אותו אלא לנתק אותו. מצד שני חמור הוא ממנו, משום שאין אפשרות להתיר את מקום הקשר עצמו אלא רק לחתוך את הצמיד (ובשונה מאזיקון שלאחר חיתוכו ניתן להפריד את מקום הקשר עצמו), ואם כך יש לדון אם זה קשר לעולם.

עוד יש להסתפק, מאחר ואין ידוע כאשר ישימו אותו לכמה זמן הוא יהיה, משום שאין זה ידוע כמה זמן ישהה המטופל בבית החולים, ואפשר שיש להחשיבו כקשר לזמן בינוני ואולי אף ארוך.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק מ' הערה פ"ב) כתב ששמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאין זה חשוב תפירה כלל כיון שאין זה חיבור בין החלקים, ולא הזכיר שם ממלאכת קושר.

אבל אם נדמה את זה לאזיקון שלגבנו מצינו שחששו בו למלאכת קושר, יש לנו לדון מאחר ואין הדרך לפתוח את הסגירה בכפתור אלא רק לחתוך אותו במקום אחר, האם חשוב הוא כקשר לעולם.

הבאנו לעיל שדעת הגרש"ז אויערבאך (כפי שהביאה בשמירת שבת כהלכתה) שבמקרה כזה נחשב הקשר לקשר זמני. משום כך, אין לנו אלא החשש לשיטת השלטי הגיבורים שבקשר אמיץ אסור אף לזמן. אבל כבר הבאנו את דברי החזו"א (בסימן נ"ב אות י"ז) שאין זה עיקר הדין ואפשר לסמוך להקל במקום הצורך.

בצמיד של מחלקה יש לדון האם כיון שאפשר וישתחרר ביומו או בתוך שבוע הרי זה קשר לזמן קצר, או שמא כיון שאפשר ואף יהיה ליותר זמן הרי זה בכלל הזמן האסור, ובכל אופן הבאנו שבקשר עד שבוע הקל המשנה ברורה שמותר לעשותו במקום הצורך, ואף כאן כיון שבדרך כלל רוב החולים אינם נשארים לזמן מרובה, אין זה בכלל קשר לזמן מרובה. וכפי שראינו בדברי השו"ע הרב בסימן שי"ז שבדבר שלא יעמוד לעולם בודאי וספק אם לזמן מרובה מותר לכתחילה.

למעשה - בצמיד שמניחים במיון, מאחר ועל פי הנוהל הוא מוחלף באם החולה נשאר לאשפוז, נראה שמדובר בצמיד לזמן קצר, והוא מותר לכתחילה, אבל בצמיד שמניחים במחלקה שאין ידוע לכמה זמן הוא יהיה מונח, הרי זה תלוי במה שדברנו לעיל בנידון מהו זמן בינוני האסור.

אלא שאף בזמן בינוני הרי זה איסור דרבנן, ולצורך חולה מותר לעשותו, אלא שמאחר ולחולה יש כבר צמיד על היד, לכאורה עדיף להמתין למוצאי שבת, אם אין הכרח בדבר.

עוד יש לשים לב, שכאשר מדביקים מדבקה בתוך הצמיד הרי זה איסור תורה, מאחר והמדביק מדבקה הרי הוא כתופר, ויש לעשות זאת בשינוי. וכך גם לגבי קשירת הצמיד נראה שלכתחילה יש לעשות ביד שמאל, שמאחר וזו מלאכה שקשה לעשותה ביד שמאל הרי יש כאן שינוי.

ב. שימוש בחוט ברזל

בקשירת חוט ברזל, כיון שאפשר להתירו על ידי ליפוף נגדי, אפשר ואין זה בכלל קשר, אלא שהרמב"ם (שבת פרק ח' הלכה ה') כתב שהפותר חוטים הרי הוא בכלל קושר, ואף שלא נעשה שם קשר כיון שנעשה חיבור על ידי זה, ולדבריו יש לדון שאף הפותר חוט הרי הוא כקושר ויהיה בו את כללי קושר, שכל שהדבר לזמן מרובה או אף לזמן בינוני יהיה אסור.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק טו סעיף ט') כתב להחמיר לדון את זה כקשר, ועל כן אין לפתוח אלא בעשוי ליומו או אף עד שבוע ימים.

אבל בשבט הלוי (חלק ח' סימן נ"ה) כתב שמעיקר הדין אין זה קשר, וכל דברי הרמב"ם נאמרו רק בשזירת חוטים שאז הדבר נחשב קשר משום שיש בו חיבור החלקים, אבל בקשירת דבר אין כאן שום חיבור לענין הקשירה אלא ניתן להתיר בקל והרי זה כקשר עניבה שלא חשוב קשר אף אם עשהו לעולם.

ג. קשירה בתפירת פצע

הבא לתפור פצע בשבת, הרי שמלבד הנידון של מלאכת תופר יש כאן אף ממלאכת קושר, והנה אם הדרך לפתוח או לקרוע את הקשר בעצמו, הרי שאין זה קשר של קיימא ומותר לכתחילה.

אבל מאחר ובדרך כלל הקשרים לא נפתחים אלא קורע במקום אחר, יש לנו לדון האם נחשב קשר של קיימא במקום כזה, בנשמת אברהם סימן שי"ז הביא מחלוקת בין הגרש"ז שהתיר

לקשור כיון שסופו לחתוך את הקשר, ואילו הגרי"ש סובר שכיון שיזרוק את הקשר שלם חשיב קשר של קיימא ואין להתיר אלא במקום פיקוח נפש.

במנחת איש [פרק ל' סעיף ס"ב] כתב שלכתחילה לא יקשור אלא יהדק עד מוצאי שבת, ובאם אי אפשר יש לסמוך על המקילים שאין זה חשוב קשר של קיימא.

ד. קשירה בחוט נמס

כאשר מזדמן לרופא לתפור בשבת, במקום שיש שני אפשרויות לתפור בחוט נמס או בחוט רגיל יש לדון מה להעדיף, שכן מצד אחד חוט נמס אינו עומד לקיום מצד עצמו, ולכאורה יש להעדיף אותו על פני תפירה בחוט רגיל שמקום התפירה נשאר בדרך כלל קשור.

בספר חוט שני [שבת פרק ל"ד עמוד ר"כ] כתב שקשירת התפרים בחוט נמס חשובה קשר של קיימא, והביא ראיה ממה שכתב המשנה ברורה [ס"ק ל"ד] שמי שקושר חגורת פשתן למכנסיו אם אין כוונתו להתיר אותה עד שתתבלה חשוב קשר של קיימא.

ובחשוקי חמד [שבת קנז, ב] כתב שדבר זה הוא מחלוקת ראשונים, שכן הראב"ד כתב בהשגה על הרמב"ם [שבת פרק י' הלכה ג'] שהקושר בגמי לח כיון שסופו להינתק כשיבש הרי זה קשר שאינו של קיימא, והמגיד משנה שם תמה עליו שאין קשר של קיימא תלוי באיכות החבל אלא **במהות הקשר**. ומשמע מדבריו שאף שהחוט אינו חזק שייך בו קשר של קיימא.

וכתב החשוקי חמד שאם כן יש עדיפות לקשור בחוט נמס כיון שיש הסוברים שאין בו מלאכה מהתורה.

למעשה מסתבר לומר שגם המגיד משנה לא דיבר על דבר שמתנתק מהר, ולשונו היא שאין צריך חבל חזק מאוד שיעמוד זמן וזמנים, אבל בחוט חלש ונמס כולם יודו שאין זה קשר של קיימא, ואם כך גם לשיטה זו יש להעדיף חוט נמס.

ה. קשירת תחבושת וקשירת חולה למיטה

ובקשירת תחבושת, אם הדרך להתיר את הקשר הרי זה קשירה לזמן קצר המותר, אלא שבקשר כפול כתב הרמ"א בתחילת סימן ש"ז שיש לחוש לכתחילה שזה קשר אמיץ האסור מדרבנן. ועל כן לכתחילה יש לקשור בקשר ועניבה שאין בזה חשש של קשר אומן, וכמו שכתב הרמ"א בסעיף ה' וממילא מותר לעשותו לזמן קצר.

אבל לזמן בינוני, כתב המשנ"ב (ס"ק כ"ט) שיש לחוש שנחשב קשר, ואין לעשותו אלא במקום חולי, ואף כשמדובר בחולה שאין בו סכנה לא התירו איסור דרבנן לכתחילה בלי שינוי, אלא שמצינו שהתירו קשר לצורך מצטער, ולפי זה אף כאן אפשר לעשות קשר כזה.

למעשה בשמירת שבת כהלכתה (פרק ל"ה סעיף כ"ג) כתב שאם רגילים להתירה בכל יום מותר לעשות אף בקשר כפול רפוי, ועל פי מה שביארנו בענין קשר כפול שלא החמירו בו בקשר רופף, ועל זה נאמר דין הגמ' שקושרת אשה מפתח חלוקה.

אלא שיש לדון במקום שיחתוך לבסוף שלא במקום הקשר, וראוי להשתדל להשתמש בתחבושת שהדרך לפתוח את הקשר ולא לחתוך אותה.

הבא לקשור חולה למיטה, פשוט יותר להקל, מכיון שלא ישאר הקשר לזמן ארוך אלא יפתחו אותו ולכתחילה אפשר לעשות בקשר ועל גביו עניבה, ואם לא אף בקשר כפול מאחר ואין הקשר מהודק.

בנשמת אברהם (סימן שכח סעיף 20) כתב שלכתחילה אפשר להקל בקשר כפול כיון שעומד להתירו ביומו.